

ELS MALNOMS DE CULLERA

*Encarna Villafranca Giner
Rafael Fresquet Fayos*

I. Introducció

L'objectiu de la nostra comunicació ha estat realitzar l'anàlisi d'un recull de malnoms de la localitat valenciana de Cullera.¹

Podem dividir el nostre treball en dos blocs. En el primer hem realitzat la classificació semàntica dels noms de casa i els renoms i els malnoms individuals que configuren el nostre corpus. A continuació hem revisat els diversos canvis morfològics.

El segon bloc està format per un conjunt de reflexions al voltant de les característiques dialectals valencianes que hi hem pogut apreciar i la influència de l'evolució de l'educació sentimental, és a dir, el context sociocultural que envolta els parlants, en l'accentuació del fenomen diglòssic que aplega fins i tot a la malnominació.

II. Classificació semàntica dels malnoms

La nostra classificació comprèn dos grups; el primer inclou els noms de casa o renoms i malnoms col·lectius, mentre que el segon està format pels renoms o malnoms individuals, que també hem dividit en dos grups, el dels portadors majors de quaranta anys i el dels menors d'aquesta edat. En cadascun dels grups hem realitzat la classificació semàntica a partir dels grups previstos per Moreu-Rey (1981: 53).

---

¹ El recull ha estat realitzat segons les indicacions contingudes a Miralles (1980).

A. Noms de casa (renoms/malnomns col·lectius)

Com hom pot observar, els mots de la llista que presentem a continuació semblen realment renoms/malnomns individuals, però amb un matis, aquests malnomns s'apliquen a tota la família, així, la iaia de la família és la *so cairera*, el iaio el *so cairer*, els fills *el cairer* i *la cairera*, i tots són coneguts com *els cairers*, i la seua casa s'anomena *ca'ls cairers*.²

– Motiu desconegut

Boles, Bosses, Caete, Canyonot, Caravana, Carro, Catapina, Citera, Colelo, Correcalo, Cuqueta, Faixero (mai duia faixa, caigué malament i el metge li recomanà portar-ne), Feminao, Fiquero, Flauta, Formigo, Garrufo, Guana, Llançolet, Malague, Merda seca, Mero, Monago, Núvol, Oliveta, Pataca, Patena, Pateno, Pensep, Saraser, Sierra, Son, Tongo.

– Situació social

Patuelos

– Característiques físiques

Berruga, Blanco, Bocassa, Gafarró, Geperuda, Gorra, Llarga, Monot, Mosquit, Nassut, Negre, Pato, Peludes, Pelusso, Peque, Perol, Piga, Puça, Roig, Roja, Rojana, Rullo patis, Rullo, Tomaqueta, Xaleco.

– Caràcter

Borrasca, Campetxana, Catxotxes, Ceba, Coquilo, Galla, Gallo, Gato, Guirro, Maca, Macocs, Moix, Moniato, Palleta, Pelluca, Punxo, Retor, Salà, Taboll, Tòfol, Xurro, Xulapons (família de xulos).

– Oficis

Bombero, Cacuera, Cairer, Carbonera, Carrano, Castell, Confit, Corretger, Currican, Llonganissero, Mandonguillero, Masera, Palleter, Pansero, Panyero, Pastissero, Pescaora, Pintacorralers, Plater, Poalero, Porcelanero, Portalera, Sabatero, Safranero, Taulellers.

– Dedicacions constants no professionals

Gualelo, Sarró, Tello.

– Procedents de prenomns i cognoms

Belenguera, Bonalles, Borrulla, Botets, Brilla, Canyonissa, Carabassa, Caragol, Caragola, Covero, Juanota, Letxones, Noguera, Pavia, Pissarro, Rabassa.

– Corònims i topònims

---

² Moreu-Rey (1981: 21, 29, 31, 32).

Barranquera, Catalana, Favareros, Jaenera, Marenyera, Navarra

– Sobrenoms relacionats amb un fet episòdic, amb una activitat no constant
Matagata, Muixela, Tenqueta.

B.1 Renoms /Malnoms individuals més de 40 anys

– Motiu desconegut

Colero, Ferrabràs, Maneli, Merlo, Petitxín, Xarrifa.

–Situació familiar

Bessó

–Característiques físiques

Barragante, Blavet, Bocatorta, Botijós, Calderilla, Canoa, Carmen
Miranda, Colltort, Cuca, Faraona, Fumeta, Gata calenta, Gato,
Goril·la, Medallona, Mestre jaca, Minyó, Mitja dona, Mocós, Nino,
Pantoja, Petots, Pipa roja, Rila, Tort, Trençada, Tubo, Xaparro,
Xarrifa, Xato.

–Caràcter

Baron, Campeon, Collonassa, Collonassos, Salero, Tarugo, Terror.

– Oficis

Aiguadera, Avogat dels pardalets, Butano, Cabrero, Corretger,
Crispina, Dàtil, Figueró, Fuster, Gallinera, Gorrero, Herbesser,
Llumeró, Merdero, Paeller, Pansero, Porqueria, Rana, Sacristà.

–Dedicacions constants no professionals

Caixeta

–Procedents de prenom i cognoms

Bonoll, Guardito, Jordi, Nazario, Nicanora, Soldado, Tica (de
Vicentica).

– Corònims o topònims

Burrianero, Moncofa, Pepiat, Santaner, Vallera, Xeressano.

–Sobrenoms relacionats amb un fet episòdic, amb una activitat no constant

Clot de Melonar

B.2 Renoms / Malnoms individuals menys de 40 anys

– Motiu desconegut

Llillo, Paro, Petitxín, Pipa, Xalo, Xufo, Xutxín

– Ètnies

Calé (gitano)

–Característiques físiques

Bocafresca, Caiaio (li deien Carlos i pareixia una iaia), Calimero (com el pollet Calimero), Cepet (en parlar la [s] la fa [tʃ]), Conill (per les dents), Cuco (perquè era poca cosa), Cuni (com el jugador de futbol Cunnigham), Ganxo (nas en forma de ganxo), Guanxo (com el lagarto Guanxo), Horacio (Horacio pincha discos), Jeison, Llarg (per ser alt), Metralla (de parlar ràpid), Mistela, Mona, Mosca, Nano, Papeta, Pigüi (membre viril), Pistola (ser menut), Purri (canta pupurris de cançons), Puça, Sam, Titotito, TJ (de la sèrie de televisió Los hombres de Harrelson), Willi (de la sèrie de dibuixos animats de l'abella Maia), Xasco (escup quan parla), Xoco (de tan brut com era, anava sempre del color de la xocolata), Xufo, Xino, Xiquito (de Chiquito de la Calzada).

– Caràcter

Avarícia, Belloto, Bola, Cap de ferro, Ceba, Cebollo (de ser un ceba), Colega, Marquessito, Matxaca/o, Moix, Pinotxo (per ser tramps), Xiquillo (sempre fa beneiteries).

– Oficis

Butanero, Cabra (l'avi criava cabres), Caïra (del malnom Caïrer), Papero.

– Dedicacions constants no professionals

Crac (de la droga), Pitxi (de pitxitxi, perquè no marcava cap gol), Quela (només li interessaven els diners, la Pela; deformació de Pela tenim Quela).

–Procedents de prenom i cognoms

Bouet (diminutiu del cognom Bou), Jastro (deformació del cognom), Melon (deformació de Manolo), Memo (de Guillermo), Pepon (deformació de Pepe), Perillo (deformació del cognom Peris), Verchi (deformació del cognom Vercher), Xan (deformació de Joan), Xandi (deformació d'Alejandro), Xarli (de Carlos), Xelo (deformació de Miguel), Xonxo (deformació d'Alfonso).

– Corònims o topònims

Canari, Catarrogí, Suïssó.

– Sobrenoms relacionats amb un fet episòdic, amb una activitat no constant

Llomello (quan marxà a fer el servei militar es va passar tot el viatge dient que es menjaria un entrepà de llomello amb molt de gust), Maravilla, Mic (abreujament de la paraula amic, que deia freqüentment), Nocilla, Piro (de Pirata), Xanli, Xifli (beguda que

consisteix en la barreja d'aiguarent i llimonada), Xupa (perquè duia una jaqueta de cuir i perquè xuclava les coses).

III Canvis morfològics

a) Feminització:

Barranquera/barranc; Belenguera/Belenguer; Bonalles/Bonoll;
Borrulla/Borrull; Letxones/Letxón; Marenyera/Mareny;
Pelluca/Pelluc; Nicanora/Nicanor; Canyissa/Alcanyís.

b) Masculinització

Faixero/faixa; Botijós/botija; burriano/Burriana

c) Plurals

Boles/bola; Botets/bot; Petots/pet.

d) Afèresi

Canyissa/Alcanyís; Feminao/efeminat; Guardito/Eduard;
Tica/Vicentica; Memo/Guillermo; Mic/amic; Pitxi/Pitxitxi.

e) Apòcope

Xoco/xocolata; Vertxi/Vercher

f) Derivacions

– Adjunció d'un sufix per formar noms d'oficis:

-er/era: Corretger, Cacauera, Casera, Herbesser, Aiguadera,
Taulellers, Paeller, Fuster, Caïrers, Plater.

-ero: Bombero, Llonganissero, Poalero, Safranero, Sabatero,
Llumero, Merdero, Pansero, Butanero, Papero.

– Adjunció d'un sufix per formar malnoms a partir de topònims o
corònims:

-er/era/ero: Barranquera, Favareros, Jaenera, Marenyera,
Vallera.

– Adjunció d'un sufix per formar diminutius o augmentatius:

-et/ets/ot/ots/ota/eta: Botets, Cepet, Tenqueta, Blavet, Petots,
Bouet, Pateta, Cuqueta, Juanota.

-illo/illa/ollo: Calderilla, Cebollo, Belloto, Perillo, Xiquillo,
Llillo

-ito: Guardito, Txiquito³

g) Noms Compostos

Matagata, Merdaseca, Pintacorralles, Bocatorta, Clot de Melonar,
Colltort, Gata calenta, Mestre jaca, Mitja dona, Caiaio, Bocafresca,

---

³ Hi ha una sèrie de sufixos que han estat presos directament del castellà, com ara *-ero* per indicar ofici, en *sabatero* o *safranero*, però també *-illo* i *-ito*. Altres vegades però s'ha produït manlleus integrals, com en el cas de *Xiquillo* i *Xiquito*. Aquesta darrera tendència ja fou constatada per Moreu-Rey (1981: 47).

Cap de ferro, Titotito.

h) Castellanismes

Blanco, Baron, Campeon, Gato, Rana, Soldado, Tubo, Belloto, Cebollo, Colega, Marquessito, Melon.

IV. Apunts al voltant de

A. Característiques dialectals valencianes

Els malnoms de Cullera presenten diversos trets assimilables a característiques dialectals valencianes.

En primer lloc hi ha la partícula introductora *so*, així tenim *so Petots*, *so Sebastià el Colero*, *so Clot de Melonar* o *so Dàtil*. Aquesta partícula és una reducció del mot *senyor*, típica de les localitats de la Ribera Baixa i emprada en lloc de *tio*... típica d'homes adults del poble a tot el domini valencià, com ara el *tio Pascual* que a Cullera seria el *so Pascual*.⁴ D'altra banda, hem pogut constatar com tot i tenir el seu origen en el masculí també s'aplica, en alguns casos, a malnoms femenins derivats dels masculins, com ara la *so Cairera*.

Un altre tret del valencià és la utilització freqüent del diminutiu *-et*, *-eta*, aplicat a objectes i persones que no necessàriament es caracteritzen per tenir una mida reduïda⁵. Així hem resenyat abans *Botets*, *Tenqueta*, *Blavet*, entre altres.

Finalment hi ha un tret que se circumscriu a l'àrea del valencià apitxat, es tracta de la presència del *so* palatal africad sord [tʃ] en contextos on hauria d'aparèixer el *so* palatal fricatiu sonor [ʃ], com ara en *Xarrifa*. Aquest fet s'observa en els malnoms individuals dels veïns més jòvens. Aquesta dada en recolza d'altres que indiquen que la zona apitxada s'estén en l'actualitat fins a la població de Cullera.⁶

B. Influència de l'enciclopèdia cultural en l'accentuació del fenomen diglòssic

---

⁴ *DECat* (VII: 818), s.v. *senyor*.

⁵ Ramos (1992: 125) es refereix a aquest fenomen i cas extrem que consisteix en la lexicalització dels motats amb diminutiu, com ara *nuet* (nu), *hamet* (ham), *blanet*, etc.

⁶ En un treball recent (Villafranca-Fresquet, 1997) hem pogut demostrar com en les generacions més jòvens es poden constatar els trets del valencià apitxat en contra de la població adulta que conserva trets del valencià meridional.

Un dels recursos més habituals en la formació dels malnoms és el de la metaforització, sobretot pel que fa a les característiques físiques. El procés de metaforització consisteix en una transposició de característiques de l'element metafòric *M* a l'element metaforitzat *M'*. Allò més habitual és que l'element metafòric siga un referent real conegut per tothom i que pertanyi a l'enciclopèdia cultural dels parlants. Aquesta enciclopèdia cultural —definida per Eco (1988:110) com un postulat semiòtic, un arxiu d'informació no verbal que canvia sobre la base d'experiències progressives de l'individu i que és posseïda de diferent manera pels usuaris— creiem que és la causa d'un canvi en el procés de malnominació, ja que aquest “arxiu” canvia en la mesura que evoluciona l'entorn sociocultural dels individus, entorn que proporciona les bases per a l'adquisició d'una determinada educació sentimental.

Així les característiques més rellevants de l'element metafòric *M* es transposaran a l'element metaforitzat *M'* i per produir-se el procés cal que entre ambdós elements hi haja una semblança total o parcial d'algun dels elements que el caracteritzen.

Tanmateix en els últims cent anys els avanços tècnics han provocat canvis a les respectives enciclopèdies, ja que l'educació sentimental dels nostres majors no és la mateixa que la dels nostres jòvens. Possiblement el canvi més radical ha estat l'operat per la influència dels mitjans de comunicació de masses, especialment el de la televisió i el cinema, els quals han canviat la nostra educació sentimental. Moreu-Rey (1981: 22) assenyala la castellanització i la cultura de masses televisiva, com un dels factors declinants en l'evolució dels malnoms. Tanmateix, pensem que el que s'esdevé realment és que per influència dels mitjans de comunicació els nous malnoms corresponen a manlleus d'aquest món, uns manlleus que sempre tenen com a llengua d'origen el castellà o l'anglès. Així, al nostre recull hom pot observar la presència de malnoms com *Carmen Miranda* o *la Rila*, el referent dels quals ens remet al cinema dels anys quaranta i s'hi troben entre el grup d'edat que va créixer amb aquests referents. Però n'hem trobat d'altres com *Willi* o *Horàcio*, o fins i tot *TJ*, aquests entre el grup de menys de 40 anys, el referent dels quals són personatges de programes televisius més recents. No hi ha descens en la quantitat de malnominació, si de cas en la qualitat. El mecanisme és el mateix de sempre, la metaforització, però com que s'ha produït un canvi en la nostra educació sentimental, es produeix un canvi en l'adopció del malnom.

A més a més, com que els productes mediàtics tenen una vida molt curta, el canvi de la nostra enciclopèdia cultural és continu, de manera que els referents dels nostres pares no són ja els mateixos que els nostres, els quals no coincideixen tampoc amb els que puguen tenir els infants d'avui dia. Per exemple, fa un segle si un grup d'infants haguera volgut aplicar un malnom a un d'ells que es distingira de la resta per la mida de les seues orelles simplement li hauria dit *orellut*. En canvi, fa uns deu anys el malnom hauria estat *Dumbo*, i en l'actualitat en seria un altre perquè a hores d'ara aquest personatge no és tan conegut. Veiem, doncs, com el canvi del context sociocultural fa que varie l'enciclopèdia cultural i per tant els referents.

Per tant, els mitjans que fan que es produisca el canvi esdevenen uns factors importants en la malnominació, entre d'altres coses pel canvi lingüístic. En aquest sentit, pensem que convé recordar aquella afirmació de Fuster (1994: 113) en la qual s'explicitava que «Els mitjans de comunicació i particularment els audiovisuals, a tot arreu, avui tenen més poder –parle de “poder lingüístic”– que les acadèmies i les universitats.»

Encara cal afegir una altra dada relacionada amb els *mass media*, i que afecta de manera important el País Valencià, el predomini gairebé absolut del castellà sobre el català com a llengua d'expressió d'aquests mitjans. Aquesta diferència de llengua també es reflecteix en els referents, és obvi, i per això mateix també resulta evident que els malnoms originats a partir d'aquesta nova enciclopèdia siguen manlleus castellans. Recordem, una altra vegada el que deia el mestre de Sueca quan denunciava com els *mass media* en castellà han estat un factor decisiu de castellanització del nostre poble.⁷

V. Bibliografia

- DCVB. Alcover, Antoni M.- Francesc de Borja Moll: *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, editorial Moll, 10 vol.
- DECat. Coromines, Joan: *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Barcelona Curial, 9 vol.
- ECO, Umberto (1988): *Semiòtica i filosofia del llenguatge*, Barcelona, Laia.
- FUSTER, Joan (1994): *Escrips sobre la llengua*, València, Tàndem.
- MIRALLES i MONTSERRAT, Joan (1980): «Normes per a l'aplec i l'estudi dels malnoms», en *Butlletí de la Societat d'Onomàstica*, I, pàg. 29-37.

---

⁷ Fuster (1994: 100).

- MOREU-REY, Enric (1981): *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*, Barcelona, Editorial Millà.
- VILAFRANCA GINER, Encarna - FRESQUET FAYOS, Rafael (1997): «El parlar de Cullera: entre el meridional i l'apitxat», comunicació presentada a les *III Jornades d'estudis sobre Cullera*, celebrades del 28 al 30 de novembre de 1997. Edita Ajuntament de Cullera. En premsa.